

УДК 343.346.53:629.73(045)

Владислав Геннадійович КУНДЕУС,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2430-5437>

ЧЛЕН ЕКІПАЖУ ПОВІТРЯНОГО СУДНА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 276-1 КК УКРАЇНИ

Працівники повітряного транспорту, виконуючи свої професійні обов'язки, відіграють безпосередню роль у забезпеченні безпеки функціонування авіаційної транспортної системи України. Їх професійна діяльність обов'язково пов'язана із неухильним дотриманням належного рівня безпеки польотів, від якої залежить не тільки ефективність функціонування повітряного транспорту, але й життя та здоров'я членів екіпажу та пасажирів. Неналежне виконання своїх обов'язків та грубе порушення вимог авіаційної безпеки здатне призвести до катастроф, авіаційних подій, інцидентів, загибелі людей та майнових збитків.

Стаття 276-1 Кримінального кодексу України (далі - КК) встановлює підстави кримінальної відповідальності за здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин [1]. Питання щодо розкриття змісту поняття «члени екіпажу», потребує поглибленого юридичного аналізу, у тому числі з урахуванням положень міжнародних правових актів, Повітряного кодексу України та законодавства у галузі цивільної авіації.

Чинний Повітряний кодекс України (далі - ПК) встановлює таку категорію авіаційного персоналу як «екіпаж повітряного судна». Так, відповідно до ч. 1 ст. 57 ПК України, екіпаж повітряного судна складається з осіб льотного складу, до якого належать особи льотного екіпажу та екіпажу пасажирського і вантажного салону, які під час польоту постійно виконують такі функції: 1) виконання процедур, передбачених керівництвом з льотної експлуатації повітряного судна; 2) обслуговування устаткування, механізмів та приладів, необхідних для польоту повітряного судна, а також обладнання, встановленого на повітряному судні та необхідного для виконання польотного завдання; 3) забезпечення процедур безпеки пасажирів на борту повітряного судна та їх обслуговування [2]. Поняття «екіпаж повітряного судна» визначено у інших документах. Зокрема, відповідно до Правил організації та виконання авіаційних робіт у сільському та лісовому господарстві від 22.12.2006 року екіпаж повітряного судна - авіаційний персонал, який у встановленому порядку виконує обов'язки з керування та обслуговування повітряного судна при здійсненні польотів [3]. Ідентичне визначення екіпажу повітряного судна зазначено у Правилах визначення робочого часу та часу відпочинку екіпажів повітряних суден цивільної авіації України, від 02.04.2002 року. Правила супроводження в контрольованих зонах авіапідприємств матеріальних цінностей і пасажирів від 11.06.1996 року, визначає, що екіпаж повітряного судна - особи авіаційного персоналу, яким в установленому порядку доручено виконувати певні обов'язки з керування й обслуговування повітряного судна для здійснення польотів [4].

Авіаційні правила України «Технічні вимоги та адміністративні процедури щодо льотної експлуатації в цивільній авіації» від 05.07.2018 року визначають, що член

екіпажу (crew member) - особа, призначена експлуатантом виконувати обов'язки на борту повітряного судна [5]. Відповідно до п. 4 Правил видачі свідоцтв авіаційному персоналу в Україні від 07.12.1998 року до членів екіпажу повітряного судна належать авіаційні фахівці яким видаються свідоцтва або посвідчення: курсант-пілот (літак/вертоліт), приватний пілот (літак/вертоліт); комерційний пілот (літак/вертоліт); транспортний пілот (літак/вертоліт); пілот планеру; пілот вільного аеростату; пілот надлегкого повітряного судна; курсант-штурман; штурман; курсант-бортінженер; бортінженер; бортрадист; борт оператор, бортпровідник, льотчика-спостерігач [6].

У законодавстві в галузі цивільної авіації екіпаж повітряного судна поділяють на осіб льотного екіпажу (льотного складу) та осіб обслуговуючого персоналу (кабінного складу). Відповідно до додатка 1 до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 року член льотного екіпажу визначається як особа, на яку покладені «істотні обов'язки по керуванню повітряним судном протягом льотного часу» [7]. Пункт 2 Правил визначення робочого часу та часу відпочинку екіпажів повітряних суден цивільної авіації України від 02.04.2002 року зазначає, що: «Льотний склад - частина екіпажу повітряного судна, на яку покладено обов'язки, пов'язані з керуванням повітряного судна та його системами впродовж польотного часу» [8]. До цих осіб належать авіаційні фахівці, які мають такі свідоцтва або посвідчення: курсанта-пілота, приватного пілота, комерційного пілота, транспортного пілота, пілота планера, пілота вільного аеростата, пілота надлегкого повітряного судна».

Розділ 314 «Фахівці, що керують суднами та літальними апаратами і забезпечують судноплавство та польоти» Класифікатора професій ДК 003:2010 включає в себе льотних фахівців (розділ 3143), до яких належать: бортмеханік, бортоператор, бортштурман, командир повітряного судна (літака, вертольота), командир повітряного судна (пілот, льотчик) – інструктор, льотчик-випробувач, штурман-випробувач, пілот (другий пілот), та інші особи [9].

Авіаційні правила України «Технічні вимоги та адміністративні процедури щодо льотної експлуатації в цивільній авіації» визначають, що член кабінного екіпажу (cabin crew member) це - член екіпажу з відповідною кваліфікацією, окрім члена льотного екіпажу або технічного персоналу, призначений експлуатантом для виконання обов'язків, пов'язаних із безпекою пасажирів та польоту під час експлуатації [5]. Пункт 2 Правил визначення робочого часу та часу відпочинку екіпажів повітряних суден цивільної авіації України від 02.04.2002 року визначає частину екіпажу повітряного судна, на яку покладено обов'язки з обслуговування пасажирів, гарантування безпеки перевезення пасажирів та вантажів, виконання авіаційних робіт на борту повітряного судна впродовж польотного часу як «кабінний склад» [8].

Додатком 6 до Конвенції Міжнародної організації цивільної авіації «Про міжнародну цивільну авіацію» встановлено, що членом обслуговуючого персоналу є член екіпажу, який в інтересах безпеки пасажирів виконує обов'язки, доручені йому експлуатантом або командиром повітряного судна, та не є членом льотного екіпажу повітряного судна. Розділ 511 Класифікатора професій ДК 003:2010 до працівників, що надають послуги в дорозі відносить бортпровідника, інструктора-провідника бортового, старшого бортового провідника служби бортпровідників [9].

Слід зазначити, що відповідно до ст. 62 ПК України для виконання певних функцій, крім функцій екіпажу, за рішенням експлуатанта на борту повітряного судна можуть перебувати спеціалісти, які не входять до складу екіпажу, але забезпечують виконання технологічних процесів перевезення та виконання видів польотів або авіаційних робіт чи технічне обслуговування повітряних суден у позабазових аеропортах.

Висновок. Дослідження нормативних характеристик категорії «екіпаж повітряного судна» показує, що за законодавством в галузі цивільної авіації до екіпажу повітряного

судна слід відносити авіаційний персонал, до якого належать особи льотного екіпажу (командир повітряного судна, штурман, бортінженер та інші особи льотного складу) та екіпажу пасажирського і вантажного салону (бортпровідник, бортоператор, інші особи), які під час польоту у встановленому порядку виконують функції: 1) керування повітряним судном - виконання процедур, передбачених керівництвом з льотної експлуатації повітряного судна; 2) обслуговування повітряного судна - обслуговування устаткування, механізмів та приладів, необхідних для польоту повітряного судна, а також обладнання, встановленого на повітряному судні та необхідного для виконання льотного завдання при здійсненні польотів; 3) забезпечення процедур безпеки пасажирів на борту повітряного судна та їх обслуговування.

Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 276-1 КК України, є спеціальний суб'єкт – фізична, осудна особа, що досягла віку кримінальної відповідальності: член льотного екіпажу (командир повітряного судна, штурман, бортінженер та інші особи льотного складу), член екіпажу пасажирського і вантажного салону (бортпровідник, бортоператор, інші особи), диспетчер управління повітряним рухом (диспетчер служби руху).

Оскільки ст. 276-1 КК України встановлює кримінальну відповідальність члена екіпажу, особи які не відносяться до складу екіпажу повітряного судна не є суб'єктами цього кримінального правопорушення.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.02.2021).
2. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 № 3393-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17> (дата звернення: 04.02.2021).
3. Про затвердження Правил організації та виконання авіаційних робіт у сільському та лісовому господарстві : Наказ М-ва транспорту та зв'язку України від 22.12.2006 № 1179 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0286-07> (дата звернення: 04.02.2021).
4. Про затвердження Правил супроводження в контрольованих зонах авіапідприємств матеріальних цінностей і пасажирів : Наказ Держ. департаменту авіаційного транспорту України та МВС України від 11.06.1996 № 168/397 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0334-96> (дата звернення: 04.02.2021).
5. Про затвердження Авіаційних правил України «Технічні вимоги та адміністративні процедури щодо льотної експлуатації в цивільній авіації» : Наказ Держ. авіаційної служби України від 05.07.2018 № 682 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-18> (дата звернення: 04.02.2021).
6. Про затвердження Правил видачі свідоцтв авіаційному персоналу в Україні : Наказ М-ва транспорту України від 07.12.1998 № 486 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0833-98> (дата звернення: 04.02.2021).
7. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію : від 07.12.1944 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038 (дата звернення: 04.02.2021).
8. Про затвердження Правил визначення робочого часу та часу відпочинку екіпажів повітряних суден цивільної авіації України : Наказ М-ва транспорту України від 02.04.2002 № 219 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0390-02> (дата звернення: 04.02.2021).
9. Класифікатор професій. ДК 003:2010 : затв. Наказом Держ. комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.07.2010 № 327 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10> (дата звернення: 04.02.2021).

Одержано 05.02.2021